

PORUKE SA XVII MEĐUNARODNOG SAVETOVANJA UDRUŽENJA ZA PRAVO OSIGURANJA SRBIJE „REFORME I NOVI IZAZOVI U PRAVU OSIGURANJA”, ODRŽANOG NA PALIĆU, 22-23. APRILA 2016. GODINE / MESSAGES FROM THE XVII INTERNATIONAL CONFERENCE ANNUAL CONFERENCE OF THE INSURANCE LAW ASSOCIATION OF SERBIA „REFORMS AND NEW CHALLENGES IN INSURANCE LAW” PALIC, 22-23 APRIL 2016

Polazeći od opšteprihvaćenih stavova Udruženja za pravo osiguranja Srbije usvojenih i potvrđivanih na svim održanim godišnjim savetovanjima Udruženja od 2005. godine o delatnoj ulozi koju treba da ima aktivnost Udruženja u procesu usklađivanja osiguranja Srbije sa osiguranjem EU i stava da Poruke, kao završna faza rasprava koje se vode na godišnjim savetovanjima Udruženja, treba da predstave sadržinu glavnih predloga za našeg zakonodavca i društva za osiguranje u cilju preduzimanja reformi prava osiguranja koje prate njegov razvoj u pravu osiguranja najrazvijenijih država EU koji su izneti i usvojeni u toku Savetovanja Udruženja ove godine na generalnu temu „Reforme i novi izazovi u pravu osiguranja”, održanom u Paliću, 22. i 23. aprila 2016. godine, autori referata pripremljenih za ovo Savetovanje, stručnjaci sa akademskim obrazovanjem u društvima za osiguranje i institucijama čija profesionalna delatnost obuhvata osiguranje, na osnovu odabranih radova objavljenih u Zborniku radova Savetovanja i vođene diskusije na Savetovanju, su usvojili i javnosti upućuju radi postizanja istaknutih ciljeva nove predloge sadržane u sledećim:

**PORUKAMA
REFORME U UGOVORNOM
PRAVU OSIGURANJA**

Obaveza ugovarača osiguranja da osiguravaču prilikom zaključenja ugovora o osiguranju prijavi okolnosti za ocenu rizika i obaveze da tokom trajanja ugovora prijavi povećanje i smanjenje rizika

Zakonsko regulisanje obaveze osiguranika na prijavljivanje osiguravaču prilikom zaključenja ugovora o osiguranju okolnosti od značaja za ocenu rizika u uporednom evropskom ugovornom pravu osiguranja i obaveza na prijavljivanje tokom trajanja ugovora o osiguranju povećanja i smanjenja rizika, upućuju na zaključak da prednost u pogledu njihovog savremenog regulisanja imaju rešenja prihvaćena u reformisanom švajcarskom Zakonu o ugovoru o osiguranju iz 2011. godine koji na sažet, jednostavan i razumljiv način

uređuje ove pravne institute i da zato može da se iskoristi kao model za naš Građanski zakonik prilikom njihovog konačnog normiranja u Predlogu GZ za Skupštinu Republike Srbije.

Prednacrta GZ Srbije od 29. maja 2015, međutim, sadržinu obaveze ugovarača da osiguravaču prilikom zaključenja ugovora o osiguranju prijavi okolnosti za ocenu rizika uređuje ugledanjem na regulisanje ove obaveze u Principima evropskog ugovornog prava osiguranja (PEUPO), uz preuzimanje nekoliko odredbi koje nisu poznate PEUPO iz važećeg Zakona o obligacionim odnosima (ZOO). A u pogledu obaveza ugovarača da tokom trajanja ugovora o osiguranju osiguravaču prijavi povećanje i smanjenje rizika preuzima rešenja o sadržini ovih obaveza iz važećeg ZOO, umesto da su i o ovim obavezama preuzeta rešenja iz PEUPO, s obzirom na to da su ona konceptualno povezana i usklađena sa rešenjima PEUPO o obavezama ugovarača da osiguravaču prilikom zaključenja ugovora o osiguranju prijavi okolnosti za ocenu rizika.

Sa ciljem da se rešenja o ovim obavezama koje je predložila Komisija za izradu Građanskog zakonika u Prednacrta GZS, ne dirajući u prihvaćeni koncept Komisije za regulisanje njihove sadržine, poboljšaju i prilagode rešenjima prihvaćenim u zakonima koji normiraju ugovor o osiguranju u državama koje su sa stanovišta kopnenog osiguranja, finansija i uopšte privrede u vrhu najrazvijenijih evropskih država, neophodno je imati u vidu sledeće predloge za dopune, izmene i izostavljanja nekih rešenja iz Prednacrta GZ.

1. *Obaveza ugovarača osiguranja da prilikom zaključenja ugovora o osiguranju osiguravaču prijavi okolnosti za ocenu rizika* – U čl. 1415, st. 1 Prednacrta Građanskog zakonika predmet obaveze prijavljivanja prilikom zaključenja ugovora ugovarača osiguranja su *sve okolnosti* od značaja za ocenu rizika koje su mu tada bile *poznate ili mu nisu mogle ostati nepoznate* i koje su predmet jasnih i preciznih pitanja osiguravača. Umesto da obaveza obuhvata prijavu osiguravaču svih okolnosti rizika, ovu obavezu treba svesti na one koje su bitne za ocenu rizika, odnosno bitne za odluku osiguravača da zaključi ugovor određene sadržine. Zatim, treba dodati odredbu da se bitnim okolnostima rizika smatraju sve

one o kojima je osiguravač postavio ugovaraču pitanja, koje rešenje je kao i prethodno opravdano prihvaćeno u pomenutim evropskim pravnim sistemima. Takođe, obavezu prijavljivanja treba suziti na okolnosti koje su u vreme zaključenja ugovora o osiguranju bile poznate ugovaraču osiguranja, a zanemratiti one koje mu nisu mogle ostati nepoznate na čiju prijavu treba obavezati samo ugovarače koji su profesionalni kupci osiguranja u smislu značenja koje ovim kupcima osiguranja daje Direktiva o distribuciji osiguranja. U ovoj odredbi, kao ni u prethodnim i potonjim članovima Prednacrtu ne postoji načelo o formi u kojoj moraju da daju svoje izjave ugovarač, osiguranik ili korisnik osiguranja osiguravaču o okolnostima rizika, kao ni osiguravač ugovaraču, osiguraniku ili korisniku. Zbog toga u pomenutu odredbu st. 1 treba uneti specijalno pravilo da osiguravač pitanja o okolnostima rizika mora postaviti u pismenoj formi i da ugovarač u pismenoj formi mora prijaviti okolnosti rizika.

Odredbu iz čl. 1423 o proširenju primene članova kojima se reguliše obaveza prijavljivanja okolnosti rizika treba suziti tako što će se iz primena sankcija zbog povrede obaveze prijavljivanja okolnosti rizika isključiti znanje korisnika osiguranja kod zaključenja ugovora o osiguranju u korist trećih lica i znanje za netačnost prijave ili prećutkivanja okolnosti od značaja za ocenu rizika lica koja se smatraju korisnicima osiguranja kad se ugovor o osiguranju zaključuje za račun koga se tiče, a ovu obavezu za punomoćnike i zastupnike osiguranja koji rade u ime ugovarača osiguranja proširiti i na prijavu okolnosti rizika koje im nisu mogle ostati nepoznate u vreme zaključenja ugovora o osiguranju.

Odredbe čl. 1424 Prednacrtu o prijavljivanju i posledicama povrede obaveze prijavljivanja okolnosti za ocenu rizika kod kolektivnih osiguranja su dobro novo rešenje, nepoznato ZOO. Ipak, u ovom članu Prednacrtu ne postoji sveobuhvatno rešenje koje uravnotežuje zaštitu interesa osiguravača i ugovarača osiguranja u slučaju prestanka dejstva ugovora. To je rešenje da ako osiguravač iskoristi pravo da otkáže kolektivni ugovor u pogledu dela predmeta ili lica zbog toga što ugovarač osiguranja nije prijavio ili je netačno prijavio okolnosti od značaja za ocenu rizika koja se odnose na te stvari ili lica (delimičan otkaz osiguravača), da je tada ugovarač ovlašćen da otkáže osiguranje u pogledu preostalog dela osiguranih stvari ili lica najkasnije do završetka perioda osiguranja u kome otkaz osiguravača postaje punovažan.

Slučaj kada se osiguravač ne može pozivati na netačnost, nepotpunost prijave okolnosti ili pogrešno predstavljanje okolnosti normiran u čl. 1425 Prednacrtu je jedan od većeg broja izuzetaka od sankcija za ugovarača osiguranja zbog povrede obaveze prijavljivanja okolno-

sti rizika prilikom zaključenja ugovora o osiguranju koji su zbirno regulisani u čl. 1421 Prednacrtu, pa ga treba i smestiti u taj član zajedno sa ostalim slučajevima. Reč je o slučaju kada su osiguravaču u času zaključenja ugovora bile poznate okolnosti od značaja za ocenu rizika, a koje je ugovarač netačno prijavio ili prećutao. Ovim izuzecima treba dodati slučaj kada se osiguravač odrekao prava na raskid zbog povrede obaveze prijavljivanja okolnosti rizika, slučaj kada je ugovarač bio savestan prilikom kršenja obaveze prijavljivanja koji je inače predviđen u čl. 1420, st. 4. Prednacrtu zbog čega ga iz tog stava treba izostaviti i slučaj kad je nesavesni postupak ugovarača prilikom prijavljivanja okolnosti rizika otklonjen pre nastanka obaveze osiguravača da plati naknadu osiguranja.

Iz Prednacrtu GZ treba izostaviti kao suvišnu odredbu st. 2, čl. 1415 nepoznatu evropskim zakonima koji uređuju ugovor o osiguranju i PEUPO da ugovarač osiguranja osiguravaču ne može da uskrati da dostavi podatke koji se smatraju poverljivim ličnim podacima ako su od značaja za ocenu rizika i da ih mora čuvati i koristiti u skladu sa odgovarajućim propisom koji ta pitanja regulišu. Ovo iz razloga što je ta oblast regulisana u čl. 175-176 Zakona o osiguranju, koji je *sedes materiae* i *lex specialis* za ova pitanja.

2. *Obaveza ugovarača osiguranja da osiguravaču u toku trajanja ugovora o osiguranju prijavi povećanje rizika* – Prema čl. 914, st. 1 ZOO, odnosno čl. 1429, st. 1 Prednacrtu GZS obaveza ugovarača da prijavi povećanje rizika definiše se kao dužnost da u toku trajanja osiguranja o svakoj promeni okolnosti koja može biti od značaja za ocenu rizika obavesti osiguravača. Da bi ova njegova obaveza bila dosledno povezana sa predugovornom obavezom prijavljivanja okolnosti od značaja za ocenu rizika, potrebno je ovu formulaciju dopuniti odredbom, kao što je to učinjeno u navedenim evropskim zakonima koji regulišu ugovor o osiguranju, da se ona odnosi na prijavljivanje promena u onim okolnostima rizika koje postoje u vreme zaključenja ugovora ili prijavu novih okolnosti koje imaju za posledicu bitno povećanje osiguranog / ih rizika.

U osiguranju lica povećanje rizika se u pozitivnom pravu osiguranja Srbije, tj. ZOO (čl. 914, st. 1) neopravdano vezuje samo za promenu zanimanja osiguranog lica. Zato smatramo da ovaj deo teksta ZOO koji je preuzet u st. 1 čl. 1429 Prednacrtu GZ treba izostaviti u konačnom tekstu Prednacrtu Građanskog zakonika Srbije. Ovo zbog toga što tokom osiguranja mogu nastupiti i druge bitne okolnosti za ocenu rizika osiguranog lica kao što je promena pola.

Tipično je za evropske zakone koji uređuju ugovor o osiguranju da se prava osiguravača povezuju sa okolnošću da li je ugovarač kriv ili nije kriv za povećanje rizika

i kršenje obaveze prijavljivanja povećanja rizika, a prema nekim i sa kakvim oblikom, odnosno stepenom krivice. Prema ZOO (čl. 914 st. 3-5), odnosno Prednacrta GZS (čl. 1429, st. 3-5), međutim, krivica za povredu ove obaveze nije od uticaja na prava osiguravača. U Prednacrta se u pogledu prava osiguravača pravi razlika samo između slučaja da li je prijava povećanja rizika saopštena osiguravaču pre ili posle nastupanja osiguranog slučaja. Kada je ugovarač prijavio povećanje rizika pre nastupanja osiguranog slučaja, razlikuju se dve situacije. Prema prvoj, ako je povećanje rizika toliko da osiguravač ne bi zaključio ugovor da je takvo stanje postojalo u trenutku zaključenja ugovora, osiguravač ima pravo da raskine ugovor. U drugoj, obrnutoj situaciji, kad je povećanje rizika takvo da bi osiguravač zaključio ugovor ali samo uz veću premiju – osiguravač ima pravo da ugovaraču predloži veću stopu premije. U slučaju da ugovarač u roku od 14 dana od prijema predloga veće stope premije ne prihvati povećanje premije osiguranja srazmerno povećanom riziku i osiguravač zbog toga raskine ugovor, zakonodavac nije regulisao određena pitanja što vodi pravnoj nesigurnosti ugovarača. To su pitanja kad nastupaju i koje su posledice raskida ugovora. Stoga je, radi povećanja stepena zaštite ugovarača osiguranja potrebno da se u Prednacrta izričito odredi raskidni rok i posledice raskida jer u protivnom ugovarač može imati nedoumice u vezi sa pravnim dejstvom osiguravajuće zaštite nakon prijave povećanja rizika osiguravaču. Takođe, potrebno je da se u Prednacrta reguliše dejstvo ponude, odnosno zaključenog sporazuma o izmeni ugovora u pogledu veće stope premije.

Osim rečenih nedostajućih odredbi u ZOO i u Prednacrta GZ, nedostaju još neka rešenja za potpunu i uravnoteženu zaštitu ugovornih strana kada nastupi povećanje rizika. Jednu grupu čine ona kojima se određuju slučajevi produženja dejstva ugovora uprkos povećanju rizika, odnosno oni u kojima povećanje rizika ne proizvodi pravne posledice bez obzira kako je do njih došlo (krivicom ili bez krivice ugovarača). To je slučaju kad povećanje rizika nije uticalo na nastupanje osiguranog slučaja ili na obim obaveze osiguravača na plaćanje nakanade, ako se povećani rizik desio radi očuvanja interesa osiguravača ili zbog obaveze humanitarnog postupanja ugovarača. Drugu grupu nedostajućih rešenja obuhvataju ona kojima se uređuje prijavljivanje i posledice povećanja rizika kod kolektivnih osiguranja, koje je regulisano u uporednom zakonodavstvu. Podsetićemo da je obaveza i posledice povrede obaveze ugovarača na prijavljivanje prilikom zaključenja ugovora o osiguranju okolnosti od značaja za ocenu rizika kod kolektivnih osiguranja regulisana u Prednacrta GZ (u ZOO nisu regulisane). Treću čine ona u kojima bi u Prednacrta GZ bili eksplicitno nabrajani članovi, od-

nosno stavovi pojedinih članova ili rečenica u njima u okviru kojih se reguliše obaveza prijavljivanja povećanja rizika, da su apsolutno prinudne norme ili relativno prinudne norme (ostali članovi i stavovi članova bi dakle obuhvatali dispozitivne norme). U austrijskom, nemačkom i švajcarskom zakonu o ugovoru o osiguranju je tako postupljeno i u odnosu na obavezu prijavljivanja okolnosti rizika prilikom zaključenja ugovora o osiguranju i u pogledu regulisanja svih ostalih instituta ugovornog prava osiguranja, što je takođe neophodno da bude određeno u Prednacrta GZ. Na taj način je u ovim zakonima precizno i jasno normirano koje norme, s obzirom na relativno prinudni karakter, mogu biti ugovorom i / ili uslovima osiguranja izmenjene kada su u interesu, na korist, a ne na štetu ugovarača osiguranja, odnosno osiguranika ili korisnika osiguranja. Propisivanjem u čl. 1394 Prednacrta da se ugovorom o osiguranju ne mogu menjati prinudne odredbe kojima se ovaj ugovor reguliše u Građanskom zakoniku, a da je odstupanje od ostalih odredbi, ako nije zabranjeno Građanskim zakonikom ili drugim zakonom, dopušteno samo ako nije na štetu osiguranika, ugovarača osiguranja ili korisnika osiguranja, bez određivanja koji od članova i stavova, odnosno rečenica u članovima i stavovima Građanskog zakonika jesu prinudne, odnosno relativno prinudne norme znači da se ocena prepušta sudovima da arbitriraju od slučaja do slučaja prilikom primene na konkretne sporove koje su norme kojima se u Građanskom zakoniku uređuje ugovor o osiguranju apsolutno prinudne, odnosno relativno prinudne norme i da oni ne mogu ili mogu da ih menjaju na korist ugovarača, osiguranika ili korisnika osiguranja.

3. *Obaveza ugovarača osiguranja da u toku trajanja osiguranja osiguravaču prijavi smanjenje rizika* – U zakonima evropskih zemalja redovno nema specijalne norme o obaveštavanju osiguravača o smanjenju rizika i pravnim posledicama, sankcijama za ugovarača zbog propuštanja ovog obaveštenja. Treba imati u vidu, na primer, prava ugovarača da raskine ugovor ukoliko osiguravač ne prihvati da smanji premiju. Smanjenje premije zbog smanjenja rizika u ovim zakonodavstvima reguliše se u okviru odredbi u kojima se uređuje ugovaračeva obaveza na plaćanje premije. I bez sankcija u vidu, kao što je to predviđeno u našem ZOO (čl. 916), odnosno Prednacrta GZ (čl. 1431), raskida ugovora ili drugih ako osiguravač ne prihvati da snizi premiju. Okolnost da je rizik smanjen je osnov za ugovaračev zahtev da mu osiguravač smanji premiju. Ovaj zahtev u materijalno-pravnom smislu čini ga pravom ugovarača, a u procesno-pravnom značenju, ako osiguravač u vansudskom postupku zahtev za sniženje premije ne prihvati, pravom na tužbu. U tom smislu u Zakonu o ugovoru o osiguranju Nemačke iz 2007. je jedino odre-

deno da osiguranik ako dođe do smanjenja rizika može zahtevati da se premija prikladno snizi od dana kada je osiguravač primio zahtev za sniženje (par. 41). A u Zakonu o ugovoru o osiguranju Švajcarske da ugovarač ima pravo da zahteva da se ugovorena premija smanji u skladu sa tarifom za naredni period osiguranja ako činjenice koje su rizik činile gorim u trenutku zaključenja ugovora tokom perioda osiguranja nestanu ili izgube u značaju (čl. 23). U Zakonu o ugovoru o osiguranju Austrije čak ne postoji slična odredba onoj koju ima Zakon o ugovoru o osiguranju Nemačke ili Zakon o ugovoru o osiguranju Švajcarske. Smatra se suvišnom zbog napred rečenog o zahtevu za smanjenje premije kad nastupi smanjenje rizika kao pravu ugovarača u materijalno i procesno-pravnom smislu. To objašnjava zbog čega je suvišna odredba st. 2, čl. 916 ZOO, odnosno st. 2, čl. 1431 Prednacrta GZS da ugovarač mora da traži pristanak osiguravača na smanjenje premije, a ako ovaj na to ne pristane da ugovarač osiguranja može da raskine ugovor. Pri tom, u ZOO, odnosno u Prednacrta u kome su preuzete odredbe o smanjenju rizika iz ZOO ništa se ne kaže o pravnim posledicama raskida, što znači da se na raskid ugovora zbog smanjenja rizika primenjuju opšta pravila obligacionog prava o raskidu obligacionih ugovora koja su vrlo teška i nepodesna za ugovor o osiguranju i ovu pravnu situaciju (restitucija davanja). Pravo na raskid ugovora u ovom slučaju je, šta više, suprotan načelu obligacionog ugovornog prava, da se ugovor ima održati na snazi uvek kada je to moguće. Ako bi neka sankcija zbog odbijanja osiguravača da smanji premiju došla u obzir da bude primenjena, premda smatramo, s obzirom na napred rečeno da je neopravdano da se primeni bilo koja, onda je to otkaz ugovora čija pravna posledica radi izvesnosti položaja ugovornih strana treba da bude propisana.

Zakonsko regulisanje instituta „rizika” i „osiguranog slučaja”

Institut „osiguranog slučaja” ima višestruku namenu u pravu osiguranja i često se povezuje sa drugim pojmovima prava osiguranja, kao što su „rizik”, „osigurani događaj”, „štetni događaj”, „osigurana šteta” itd. U većini pravnih sistema zakonodavac i ugovorne strane ne koriste navedene pojmove u istom značenju. Prilikom razmatranja definicije „osiguranog slučaja” iz Zakona o obligacionim odnosima (čl. 898, st. 1) treba imati u vidu da ZOO ne vodi računa o razlikama koje postoje između tog pojma i pojma „rizik”

Prema sistematizaciji Prednacrta Građanskog zakonika pojmovi „rizik” i „osigurani slučaj” su regulisani čl. 1391 i 1392. Sa druge strane, zakonsko definisanje

pojmovi „rizik” i „osigurani slučaj” u uporednom pravu praktično ne postoji jer se ta oblast u najvećoj meri prepušta slobodi ugovaranja, ali se regulišu određene okolnosti u vezi sa tim institutima koje dovode do ništavosti ugovora o osiguranju. Upravo u tome se sastoji glavna primedba na navedena rešenja Prednacrta Građanskog zakonika koja su, u gotovo neizmenjenom obliku, preuzeta iz ZOO.

Iz gore navedenih razloga bilo bi neophodno brisati čl. 1391 sa naslovom „Rizik” kao nepotreban i suvišan, s obzirom na to da su posledice ništavosti ugovora regulisane u čl. 1392, st. 2 koji propisuje ništavost ugovora ukoliko se ne radi o budućem i neizvesnom događaju, a posledice namernog ili prevarnog prouzrokovanja štete od strane osiguranika ili prevare su isključene čl. 1435, čl. 1447, st. 2 Prednacrta GZ, odnosno namernog ubistva osiguranika (čl. 1477 Prednacrta GZ) i namernog prouzrokovanja nesrećnog slučaja (čl. 1478 Prednacrta GZ).

U čl. 1392 sa naslovom „Osigurani slučaj” Prednacrta Građanskog zakonika, treba brisati naslov člana „Osigurani slučaj” i nasloviti ga kao „Ništavost ugovora.” U vezi sa prvim stavom čl. 1392 moguća su dva pristupa. Prema prvom, navedeni stav bi se brisao jer se u čl. 1390 „Pojam” nastupanje obaveze osiguravača vezuje za „...ugovorom predviđeni događaj (osigurani slučaj)...” pa je time navedeni stav suvišan. Prema drugom pristupu, za koji smatramo da je ispravniji, prvi stav bi se preformulisao na sledeći način: „Osigurani slučaj je događaj čijim nastupanjem nastaje obaveza osiguravača.” Postojeća dva stava čl. 1392 Prednacrta GZ trebalo bi da ostanu u predloženom obliku.

Ukoliko bi se prihvatila preformulacija prvog stava čl. 1392 na gore navedeni način, čl. 1390 „Pojam” i čl. 1391 „Rizik” bi postali suvišni i mogli bi se brisati.

Osigurani slučaj u osiguranju od odgovornosti

Odrebama Prednacrta GZ Srbije od 2015. pokušava se kada je u pitanju osiguranje od odgovornosti, da se i u domaće zakonodavstvo uvede tip osiguravajućeg pokrića baziran na momentu podnošenja odštetnog zahteva.

Odredba čl. 1460 teksta Prednacrta koja definiše ovaj tip pokrića glasi: „Ugovorom se može predvideti nastupanje obaveze osigurača u momentu podizanja odštetnog zahteva oštećenog lica pod uslovom da se štetni događaj dogodio u vreme trajanja ugovora i kada je prvi odštetni zahtev upućen osiguraniku ili njegovom osiguraču između prvog dana kada pokriće zasniva dejstvo i isteka dodatnog roka od dana prestanka ugovora.” Dalje se kaže da: „Ugovoreni dodatni rok ne može biti kraći od 3 (ili: 5), (ili: 10) godina” i da „Zakonom mogu

biti određeni uslovi dužeg roka i većeg dodatnog pokrića za pojedine vrste osiguranja.”

Ovde se primećuje želja zakonodavca da uvede princip u svetu poznat pod nazivom „claims made” međutim sa zakonski obaveznim dodatnim rokom u kome se nakon isteka trajanja ugovora osiguravaču može podneti odštetni zahtev za štetni događaj koji se dogodio u toku trajanja ugovora. Ovako nametnutim zakonskim dodatnim rokom se gubi sama suština pokrića baziranog na momentu podnošenja odštetnog zahteva koja bi trebalo da motiviše osiguranike da, za nižu premiju osiguranja koju plaćaju u odnosu na pokriće bazirano na momentu štetnog događaja, konstatno obnavljaju i održavaju na snazi svoje osiguravajuće pokriće, a osiguravačima donese određenu sigurnost da rizike neće nositi godinama nakon isteka perioda osiguranja i oslobodi im kapacitete za preuzimanje novih.

Iako smo stava da je odlična ideja zadržati dodatni rok u kome se nakon isteka trajanja ugovora može podneti odštetni zahtev osiguravaču i kod osiguranja baziranog na momentu podnošenja odštetnog zahteva, kako bi se postigla prava svrha ovog tipa pokrića, ovaj rok ne sme biti zakonski nametnut, već mora biti ostavljen slobodi ugovaranja ugovornih strana. Tekst Prednacrt GZ, čl. 1460, koji bi glasio: „Ugovorom se može predvideti nastupanje obaveze osiguravača u momentu podizanja odštetnog zahteva oštećenog lica pod uslovom da se štetni događaj dogodio u vreme trajanja ugovora i kada je prvi odštetni zahtev upućen osiguraniku ili njegovom osiguravaču između prvog dana kada pokriće zasniva dejstvo i dana prestanka ugovora ili isteka dodatnog roka od dana prestanka ugovora ukoliko je dodatni rok ugovoren”, bi u svemu ispunio kako svrhu onoga što se u svetskoj praksi postiže osiguranjem baziranom na momentu podnošenja odštetnog zahteva, tako i želju našeg zakonodavca da osiguranik ostane zaštićen i nakon isteka roka trajanja osiguranja pod uslovom da proceni da mu je takvo pokriće potrebno i ugovori ga.

OSIGURANJE ŽIVOTA

Rešavanje eksternih i internih uzroka krize životnog osiguranja

U životnom osiguranju zbog izuzetno važne funkcije koju ima kao metod starosnog osiguranja i osiguranje nege mora uvek da bude sadržana garancija za visinu, trajanje i sigurnost naknade. Faza niskih kamata ne oslobađa osiguravače ove odgovornosti. Naprotiv, za vreme koje dolazi potrebno je izraditi odgovarajuće održive reformske predloge. Slične mere moraju na inicijativu privatnih osiguravača, ili u saradnji sa njima,

uslediti i u investiranju i na drugim srodnim područjima, da bi zbrinjavanje kroz osiguranje života kao zdrava platforma za saradnju moglo da odgovori zahtevima budućnosti.

Zbog smanjivanja garantovane kamatne stope u osiguranju života, odnosno smanjivanja privatne penzije, sada je za formiranje kapitala za starost potrebno mnogo duže vreme. Za većinu zaposlenih će biti moguće da zadrže uobičajeni životni standard i u starosti samo putem privatnih osiguranja. Životno osiguranje upravo ovde ima veoma važnu ulogu u osiguranju starosnog zbrinjavanja i zbrinjavanja članova porodice posle smrti osiguranika, takođe i radi obezbeđenja isplate kredita. Osiguranici, međutim, moraju da imaju garanciju a ne samo obećanja da će na kraju perioda štednje ili odlaskom u penziju raspolagati kapitalom ili privatnom penzijom u onom iznosu koji je određen na početku ugovora o osiguranju.

Primena Direktive o solventnosti II jasno pokazuje da u (klasičnom) životnom osiguranju garantovana naknada mora da bude najviši prioritet. Ako se državnim merama po potrebi smenjuje uvođenje visokih rezervi u fazi niske kamate i obaranje rezervi kada kamate rastu, uspeh u postizanju cilja zbrinjavanja je garantovan. Transparentnost informacija koje posrednici daju osiguranicima i obaveza njihovog kontinuiranog obrazovanja i usavršavanja su dalje mere. Naime, samo save-todavci koji su školovani i koji nisu orijentisani samo na brzo zaključenje ugovora i naplatu provizije za rad mogu u životnom osiguranju, koje prati transparentan tekst informacija o proizvodu osiguranja i takav proizvod, otkloniti opasnost nastupanja kriza.

ZAŠTITA POTROŠAČA USLUGA OSIGURANJA

Upravljanje rizikom prevara u osiguranju

Prevare u osiguranju uopšte, a pogotovo one preduzete u oblasti osiguranja od autoodgovornosti, kao najmasovnije i svakodnevne, predstavljaju sve veći problem za osiguravajuće kompanije. Jasno je da se, zato, borba protiv njih javlja kao trajni imperativ.

Najbolje rezultate daje preventivna borba protiv prevara na svim nivoima. Ali, to nije dovoljno. Neophodna je i stalna edukacija zaposlenih u osiguravajućim kompanijama, sprovođenje čestih i nenajavljenih kontrola, pažljiv odabir spoljnih saradnika, korišćenje savremenih informacionih tehnologija, formiranje baze podataka i razmena relevantnih podataka sa svim zainteresovanim, ali i rad na terenu i lična komunikacija sa tražiocima obeštećenja. Osim toga, neizostavan je i visoki stepen interakcije državnih organa i institucija, sa

osiguravačima, kako bi se omogućio obostrani protok informacija, a sve u cilju smanjenja neosnovanih zahteva korisnika usluga osiguranja na, relativno, prihvatljiv nivo.

Radi ostvarivanja ovog cilja osiguravači treba da formiraju svoje specijalizovane timove koji će kontrolisati sumnjive predmete šteta, organizovati i sprovoditi interne i eksterne kontrole, formirati svoje baze podataka i na osnovu njih ustanoviti tzv. „crnu listu”, tj. evidentirati lica koja su već učestvovala u detektovanim prevarama ili za koja se sumnja da su ih preduzela ili pokušala. Neophodno je implementirati savremene tehničke softvere koji će reagovati već pri unosu relevantnih podataka o odštetnim zahtevima, te time skretati pažnju postupajućim zaposlenicima na potrebu detaljnijeg ispitivanja konkretnog slučaja. Velika pomoć bila bi i formiranje specijalističkih detektivskih službi, koje bi ispitivanjem i uvidom na terenu, i dugo nakon što bi državno-tužilački organi odustali od praćenja konkretnog štetnog događaja, analizirali postupanje oštećenih i otkrivali prevare kada njihovi akteri to više ne očekuju.

Kako je Udruženje osiguravača Srbije potpisnik međunarodnog Protokola o saradnji u sprečavanju prevara u osiguranju, te održava kontakte sa drugim udruženjima i organizacijama iz inostranstva, u cilju poboljšanja primene preventivnih mera, bilo bi korisno da pridobijena iskustva, informacije i saznanja o aktivnostima drugih, zakonskim odredbama i stavovima sudske prakse, prenese i na ovdašnje osiguravače. To bi bilo moguće putem seminara ili kurseva, koji bi se organizovali samo radi ove problematike. Od velikog značaja je i stalno razvijanje i osavremenjavanje informatičke baze podataka, kako bi osiguravači bili svakodnevno upoznati sa novim problematičnim slučajevima.

Finansijsko obrazovanje potrošača usluga osiguranja

U dosadašnjim aktivnostima na institucionalnom finansijskom obrazovanju u Srbiji je više pažnje posvećeno opštim pravilima o upravljanju finansijama i bankarskim proizvodima, a nedovoljno proizvodima osiguranja. Nedostatak svesti o rizicima i mogućnostima zaštite proizvoda osiguranja može da prouzrokuje štetne posledice po potrošače. Zbog toga je značajno dalje promovisanje finansijskog obrazovanja u oblasti osiguranja.

Trenutna situacija u obrazovnom sistemu Srbije pokazuje da je efikasnije da se finansijsko obrazovanje u osiguranju sprovodi kroz neformalne oblike obrazovanja, s obzirom na to da je ceo sistem organizovan tako da obezbeđuje dobar nivo reproduktivnog znanja. Obrazovanje se ne sme svesti na suvoparno informisanje

i učenje osnovnih principa osiguranja, kao ni na puko predstavljanje pojedinih proizvoda osiguranja. Programme finansijskog obrazovanja u osiguranju i uopšte treba postaviti i organizovati tako da razvijaju sposobnost razumevanja informacija i sticanje veština koje doprinose praktičnoj primeni stečenih znanja. Pri tom je poželjno da se više koriste društvene mreže i masovni mediji u kojima bi kroz programe zabavnog sadržaja potrošači sticali potrebna saznanja.

Finansijsko obrazovanje u osiguranju bi se trebalo sprovoditi sa ciljem finansijskog opismenjanja na svim nivoima kroz program celoživotnog obrazovanja. Više pažnje bi trebalo posvetiti programima za mlade, nezaposlene, niže obrazovane i siromašne, kao i starijim potrošačima. Pri tom model organizovanja obrazovanja, sadržaj programa, kao i obrazovni materijal treba prilagoditi ciljnim grupama. Za upravljanje finansijama potrošaču je, pored matematike značajno da poseduje i sposobnost razumevanja realne situacije i problema sa kojima se susreće. Program finansijskog obrazovanja u osiguranju treba da bude usmeren na povećanje svesti u vezi sa potencijalnim rizicima, načinu upravljanja rizicima sa kojima se susreće u svakodnevnom životu, merama za umanjenje rizika i dostupnim mehanizmima za njihovo pokrivanje, posebno putem osiguranja.

Dobar program finansijskog obrazovanja podrazumeva da se potrošačima obezbedi podrška koja će im pomoći u ličnom razvoju, oslobađanju od prevaziđenih shvatanja, strahova, razbijanju stereotipa i pogrešnih uverenja o novcu u osiguranju, razvijanju preduzetničkih sposobnosti, preuzimanju odgovornosti, jačanju samopouzdanja i optimizma, kao i razvijanju emocionalne pismenosti koja je tesno povezana sa finansijskim obrazovanjem, s obzirom na to da se odnos prema novcu formira u ranom uzrastu.

Društveno odgovorno ponašanje društava za osiguranje podrazumeva pružanje podrške državi, obrazovnim institucijama i nevladinim organizacijama u realizaciji svih oblika obrazovnih programa. Pri tom bi posebnu pažnju trebalo posvetiti organizovanju i finansiranju neformalnih vidova finansijskog obrazovanja potrošača na svim nivoima, po ugledu na aktivnosti koje su sprovedene u drugim državama.

Zaštita ugovarača osiguranja u postupku prenosa portfelja osiguranja

Prenos portfelja je posebna vrsta prenosa klijentele nekog privrednog društva koji, za razliku od drugih sličnih slučajeva pokazuje viši stepen upliva regulatornog organa u obezbeđenju višeg nivoa zaštite klijenata (tj. osiguranika), te je zato predmet nadzora od strane državnog organa.

Nadzorni organ treba da poseduje određeni stepen upravne diskrecije prilikom odlučivanja o prenosu portfelja osiguranja. Međutim, kada regulatorni organi imaju preširoka ovlašćenja, postavlja se pitanje da li se ostvaruju interesi ispravnog funkcionisanja tržišta osiguranja i zaštite osiguranika. Posebno je ovo važno iz ugla sudske kontrole upravnih odluka i pravne izvesnosti u pravnom sistemu. Ovaj cilj se postiže definicijama uslova za prenos portfelja kroz ustanovljenje striktnih pravnih termina tamo gde je obim ovlašćenja u ocenjivanju ispunjenosti zakonskih uslova za prenos portfelja sužen ili, ako to nije slučaj, zakonskim standardima koji bi omogućili sudu da kontroliše da li je upravni organ ispravno primenio zakon i svoja ovlašćenja. Zato bi tekst zakonskih propisa u Zakonu o osiguranju trebalo izmeniti i unaprediti u tom delu. Čini se da postoji opšte prihvaćen stav da se prenos portfelja društva za osiguranje smatra sredstvom za zaštitu interesa potrošača, ali i ako je to tako nadležni državni organ mora da ima obavezu da detaljnije obrazloži neophodnost prenosa

portfelja u svom rešenju, što je važno za sagledavanje i ocenu razloga kojima se on rukovodio prilikom donošenja rešenja.

Da bi predstavljali efikasno sredstvo za nadzor društva za osiguranje i funkcionisanje tržišta osiguranja, važno je da kriterijumi na osnovu kojih Narodna banka Srbije odlučuje o davanju saglasnosti za prenos portfelja budu jasno propisani u Zakonu o osiguranju. Međutim, obim njenih ovlašćenja u analizi ispunjenosti zakonom propisanih uslova treba da bude ograničen definisanjem uslova preciznim pravnim terminima ili pravnim standardima kako bi se izbegla nepredvidivost svih elemenata za odlučivanje u datoj pravnoj situaciji.

*Poruke sastavili prof. dr Jovan Slavnić i
prof. dr Slobodan Jovanović*

*Upravni odbor Udruženja za pravo
osiguranja Srbije usvojio je Poruke sa
XVII savetovanja na sednici
od 1. 6. 2016. godine*